

να ανταποκριθεί επιβάλλοντας την τάξη και τον νόμο. Τέτοιες φύσεις ήταν μαρτύρια των χριστιανών στη Λιόν το 177 και μολονότι φαίνεται ότι στα χρόνια του Μάρκου Αυρηλίου έρρευσε περισσότερο χριστιανικό αίμα από ποτέ άλλοτε, δεν ήταν αυτός ο εμπνευστής και υποκινητής των διωγμών.

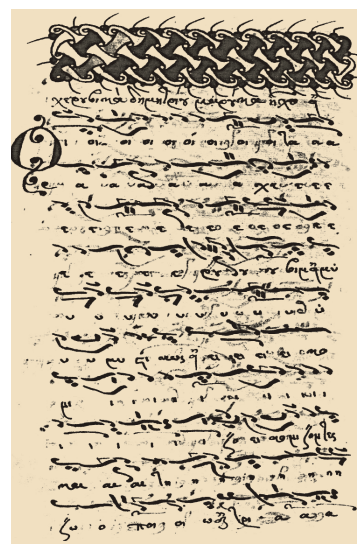
Φιλολογικό και φιλοσοφικό έργο. Ως φιλόσοφος είναι συνεπής εκπρόσωπος του στωικισμού, ενώ ανήκει στην περίφημη τριανδρία της Νέας Στοάς (μαζί με τον Επίκτητο και τον Σενέκα). Απέριψε όλα τα ξένα προς τη στωική φιλοσοφία ρεύματα (πλατωνισμός, χριστιανισμός, γνωστικισμός, αστρολογία κ.ά.), δεν αποδεχόταν την έννοια του «δημιουργού του κόσμου», ούτε την αθανασία της ψυχής, ούτε κάποια θρησκευτική εξήγηση του καλού και του κακού. Το εξ ολοκλήρου γραμμένο στα ελληνικά δωδεκάτομο έργο του *Τα εις εαυτόν* (το συνέγραψε πιθανότατα κατά την τελευταία δεκαετία της ζωής του) αποτελεί ύμνο στην εσωτερική ελευθερία και τη λογική της φύσης. Με τη συγγραφή του έργου *Τα εις εαυτόν* (διαλογισμοί με μορφή άλλοτε σχολίου επί απόψεων και αποφθεγμάτων φιλοσόφων του παρελθόντος, άλλοτε παρατηρήσεων απευθυνόμενων από τον γράφοντα στον εαυτό του και άλλοτε στοχασμών απολογιστικού κατά βάση χαρακτήρα), ο Μάρκος παρέδωσε ένα από τα διασημότερα έργα της στωικής φιλοσοφίας, δείγμα του ηθικού-πρακτικού, κατά κύριο λόγο, στοχασμού και επιπλέον των περί θεού και φύσεως απόψεων της σχολής. Στο εν λόγω έργο, που αποτελεί και το σπουδαιότερο πόνημά του, γίνεται αντιληπτό ότι περισσότερο από πολιτικό και πολέμαρχο ο Μάρκος Αυρήλιος θεωρούσε τον εαυτό του φιλόσοφο. Από πολύ νωρίς είχε μυηθεί στη στωική φιλοσοφία, η οποία πρέσβευε την αποστασιοποίηση από τα πράγματα και την ελαχιστοποίηση των αισθημάτων λύπης και χαράς προς επίτευξη μιας εσωτερικής και αδιατάρακτης ηρεμίας. Τα κείμενά του εκφράζουν τον εσωτερικό διχασμό, τον οποίο βίωνε καθημερινά ως άνθρωπος του πνεύματος, που έπρεπε να συμπεριφέρεται παράλληλα και ως άνθρωπος της δράσης. Επιπλέον, το ίδιο έργο την απέχθεια του συγγραφέα για τη खुδαίοντητα και τη διαφθορά του κόσμου που τον περιέβαλλε, φανέρωνε την αγωνία του για πνευματική απελευθέρωση και για συνεχή διερεύνηση των

μεγάλων προβλημάτων του πνεύματος. Για τη ζωή και τη σκέψη του Ρωμαίου αυτοκράτορα παρέχονται σημαντικές πληροφορίες και στη διασωθείσα αλληλογραφία του με το διδάσκαλό του Φρόντων, όπου διαφαίνεται η μέριμνά του για τη διακυβέρνηση της αυτοκρατορίας και την αντιμετώπιση των ζητημάτων που ανέκυπταν, καθώς και η διάθεση για προσφορά στο κοινωνικό σύνολο. Ο Μάρκος Αυρήλιος, ο τελευταίος εκπρόσωπος της στωικής φιλοσοφίας και βασική πηγή πληροφοριών για το συγκεκριμένο φιλοσοφικό ρεύμα, ήσκησε σημαντική μεγάλη επίδραση σε μεταγενέστερους αιώνες, από την εποχή του Ιουστινιανού και του Ιουλιανού μέχρι τα χρόνια του Πετράρχη και του Μέγα Φρειδερίκου.

ANT.MΠ.

Βιβλιογραφία:

ΘΗΕ, τ. 8, στ. 766-769. ΠΑΜ, τ. 40, σ. 347-349. ΜΕΕ, τ. 16, σ. 703. Δικτυακός Τόπος Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού. Stanton, G.R., "Marcus Aurelius: Emperor and Philosopher", *Historia* 18, σ. 570-587. ΙΕΕ, τ. 16.

Χερουβικά Δημητρίου Μαρούκα, Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών 33, φ 99r

Μαρούκας, Δημήτριος. Ο εν λόγω Δημήτριος Μαρούκας είναι περισσότερο γνωστός στη χειρόγραφη παράδοση της ψαλτικής τέχνης απλώς ως Δημήτριος ο εκ της νήσου Ύδρας. Έτσι μαρτυρείται σε πέντε, συγκεκριμένα, μουσικούς κώδικες, όπου ανθολογούνται οι μόνες συνθέσεις μέσω των οποίων μας είναι γνωστός ως μελοποιός· πρόκειται για μια πολύ ενδιαφέρουσα σειρά οκτώ κατ'ήχον Χερουβικών [παράδοξων στη μεταβατική εξηγητική σημειογραφία· παρέμειναν ανεξήγητα στη νέα μέθοδο αναλυτικής σημειογραφίας], που

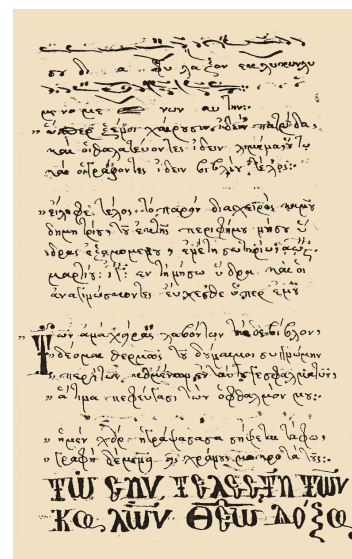
ανθολογούνται συνήθως κάτω από το ακόλουθο επίτιτλο: Κατ'ήχον Χερουβικά, συντεθέντα παρά κυρ Δημητρίου εκ νήσου Ύδρας· ήχος α' Οι τα Χερουβίμ [η αναγραφή από τον κώδικα πρ. Ηλιού Ύδρας 620 (τέλη 18^{ου}-αρχές 19^{ου} αι.), φφ. 55v-65r. Βλ. ακόμη: Oxford Gr. liturg. e. 5 (τέλη 18^{ου}-αρχές 19^{ου} αι.), φ. 55v κ.ε. Παϊδούση 2 (τέλη 18^{ου} αι.), σ. 180-201 (: Χερουβικά κατ'ήχον, κυρ Δημητρίου εκ νήσου Ύδρας). Ζούρβας Ύδρας 7 (αρχές 19^{ου} αι.), φφ. 81r-93r (: Έτερα Χερουβικά, συντεθέντα παρά κυρ Δημητρίου εκ νήσου Ύδρας). Στον κώδικα Μεγίστης Λαύρας I 88 (του έτους 1808), φφ. 300r-310r, ο ίδιος μελοποιός χαρακτηρίζεται ως Δημήτριος Υδριώτης (: Έτερα Χερουβικά, Δημητρίου Υδριώτου)]. Κατά ευτυχή συγκυρία υπάρχει επιπλέον και μια αυτόγραφη καταγραφή αυτών των συνθέσεων, καταχωρισμένη στον κώδικα Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών 33, φφ. 99r-109r, μια Ανθολογία γραμμένη από τον Δημήτριο κατά το έτος 1808· εκεί (στο φ. 99r), ο ίδιος επιγράφει τις συνθέσεις του με το ακόλουθο επίτιτλο: Χερουβικά, Δημητρίου Μαρούκα· ήχος α' Οι τα Χερουβίμ. Βάσει, λοιπόν, αυτής της αυτομαρτυρίας ο εν λόγω (αόριστα κατονομαζόμενος) Δημήτριος εκ της νήσου Ύδρας ταυτίζεται ασφαλώς με τον Δημήτριο Μαρούκα.

Με το επίθετο Μαρούκας ο Δημήτριος μας είναι γνωστός ως κωδικογράφος. Προς το παρόν, έχουν εντοπισθεί τέσσερα αυτόγραφα του. Το αρχαιότερο είναι ο υπ' αριθμόν 62 κώδικας της Βιβλιοθήκης Κ.Α. Ψάχου· πρόκειται για ένα Αναστασιατάριο Πέτρου του Πελοποννησίου, με προτασσόμενη Προθεωρία, περατωμένο στις 13 Μαρτίου του έτους 1806, που επισφραγίζεται (στο φ. 92v) από τον ακόλουθο κολοφώνα:

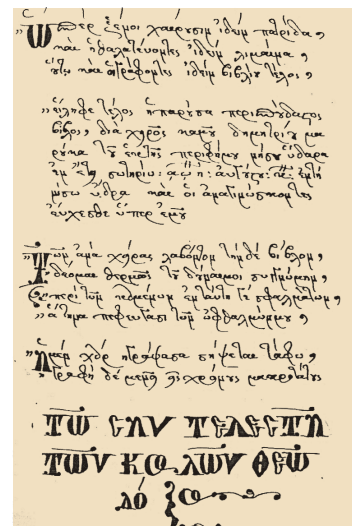
ὡςπερ ξένοι καίρουσιν ιδεῖν πατρίδα, καὶ οἱ θαλατεύοντες ιδεῖν λιμένα, οὕτω/καὶ οἱ γράφοντες ιδεῖν βιβλίου τέλος·-εἴληφε τέλος τὸ παρὸν διαχειρὸς καμοῦ/δημητρίου, τοῦ ἐκ τῆς περιφήμου νήσου ὕδρας ἐξομομένου (sic), ἐν ἔπ σωτηρίῳ, αὐς·· /μαρτίου: ιγ': ἐν τῇ νήσῳ ὕδρα καὶ οἱ/ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ/ τῶν ἀνα χείρας λαβόντων τὴν δε βίβλον,/δέομαι θερμῶς τοῦ δούναί μοι συγγνώμην/περὶ τῶν κειμένων ἐν ταύτῃ γε σφαλμάτων,/ἀτινα πεφεύγασιν τῶν ὀφθαλμῶν μου:-/ἢ μὲν χεὶρ ἡ γράψασα σῶψεται τάφῳ,/γραφὴ δὲ μενεῖ εἰς χρόνους μακροτά-

τους:-/ΤΩ ΣΗΝΤΕΛΕΣΤΗ ΤΩΝ/ ΚΑΛΩΝ ΘΕΩ Δόξα.

Γνωστοί είναι ακόμη ο κώδικας της μονής Πρ. Ηλιού Ύδρας 722, [ένα Ειρμολόγιο Πέτρου του Πελοποννησίου (με μιαν αξιοσημείωτη ιδιοτυπία στη γραφή του: τη χρήση τριχρωμίας-πράσιν, κίτρινη και ερυθρά μελάνη- για τα πρωτογράμματα και τα λοιπά στολίδια που το

Κώδικας 62 Βιβλιοθήκης Κ.Α. Ψάχου, φ 92v, ο κολοφώνας

Κώδικας Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών 33, φ 194r, ο κολοφώνας

κοσμούν)], γραμμένος στην Ύδρα στις 22 Δεκεμβρίου 1806, άλλος κώδικας της ίδιας υδραϊκής μονής [ο πρ. Ηλιού Ύδρας 615 (ένα -πανομοιότυπο με το παραπάνω- Ειρμολόγιο Πέτρου του Πελοποννησίου και πάλι)], αχρόνιστος αυτός και ανυπόγραφος, που ταυτίζεται όμως βάσει της ομοιότητας της γραφής, και -τέλος- ο κώδικας του Βυζαντινού